

Velikan za v sprotno opombo

Aleš Maver

Ob slovesu papeža Benedikta XVI. si je dobro priklicati v spomin njegove besede z zadnje generalne avdience 27. februarja letos, ko je govoril o popolni odpovedi zasebnosti, ki naj bi jo rimski škof sprejel skupaj s svojo službo. Te besede bi se dalo zlahka razumeti tudi v luči zgodovinske umestitve njegovega papeževanja. Že ko je bil 19. aprila 2005 izvoljen, je bilo jasno, da bo njegov pontifikat v vsakem primeru ostal v senci »velikega papeža«, kakor ga je tisti dan sam imenoval, namreč Janeza Pavla II. Da bo za cerkveno zgodovino Benedikt XVI. papež, o katerem bo lahko radovedni bralec v učbenikih bral samo v opombi pod črto. Presenetljiv zasuk je sicer prineslo prav zadnje dejanje Josepha Aloisa Ratzingerja, njegov odstop. S tem je nenadoma postal zanimiv.

A niti omenjeno presenečenje domala nikomur ne preprečuje, da ne bi Benediktovih osmih let razglašal za nič več in nič manj kot za sklepne akorde *Wojtyłove dobe*, ki naj bi se končala šele z izvolitvijo Argentinca Bergoglia za 266. rimskega škofa. Ganljiva Ratzingerjeva lojalnost do znanca z drugega vatičanskega cerkvenega zbora je bila tudi na omenjeni točki skoraj brezmejna. Ni se upiral poudarjanju kontinuitete med svojim in prejšnjim pontifikatom, niti ni dal jasno vedeti, da bi se mu zdelo krivično, ko so okruški nasledih zgrešenih odločitev »velikega papeža« drug za

drugim zadevali njega. Pravzaprav se je brez večjih zadržkov že veliko prej sprijaznil z vlogo grdega ali vsaj mrkega obraza dolgoletnega Poljakovega krmarjenja Petrove barke. Janezu Pavlu II. so pripadale množice na stadionih in aplavzi za »zgodovinske« simbolične geste ter za zgodovinsko zmago nad komunizmom, njegov »pes čuvaj«, kardinal Ratzinger, pa je žel jedko kritiko za utrjevanje vloge Katoliške cerkve kot svetovne moralne policije v tako centralizirani in nepopustljivi obliki, kot je bila v zgodovini malokdaj vidna. In možna. Enačba je bila preprosta: dobri, očetovski rimski škof

je imel malo ali nič skupnega s tistim, kar je zganjala kongregacija za verski nauk pod Ratzingerjevim vodstvom. Pontifikat Benedikta XVI. ne vzbuja le dvomov, ali je res šlo za kontinuiteto s predhodnikovim, pač pa za nazaj postavlja pod vprašaj celo to, skoraj na raven aksioma povzdignjeno mnenje. Vsekakor neizpodbitno drži, da se je kardinal Ratzinger praktično od prve minute odpovedal vsakršnemu tekmovanju s predhodnikom. Odločitev zdravega razuma, bo marsikdo rekel, saj je bilo vseskozi jasno, da bavarski teolog nima karizme poljskega amaterskega igralca. Prav tako

ni bilo samo enkrat očitno, kako zelo Benedikta XVI. bremeni celo vljudnostno ohranjanje predhodnikovih inovacij. Dobro se še spominjamo njegovega prvega božiča in voščila mestu in svetu, ko je mukoma in z vidno nejevoljo zdrdral praznična sporočila v najpomembnejših jezikih, kar je Janez Pavel II. počel s tolikšnim navdušenjem in ljubeznijo; leta 2005 slovenščine sicer (še) ni bilo med njimi.

Konec lova na rekorde

Vnaprejšnja odpoved prizadevanju za vsesplošno priljubljenost, ki je predhodnika skupaj z rastočo naklonjenostjo do njegove vse izrazitejše podobe »trpečega Gospodovega služabnika« v zadnjem desetletju papeževanja v veliki meri obvarovala javne kritike, pa ni imela samo slabih posledic. Res je, Benedikt XVI. je bil ob skoraj vsaki svoji pomembnejši potezi deležen tako rekoč do poroga stopnjevanega in glasno izraženega negodovanja znotraj in zunaj Katoliške cerkve, kar se od reformacijskih časov papežem ni pogosto dogajalo v tem obsegu. Dejstvo, da Petrov naslednik prenese kritiko, Cerkev pa se ne zamaje v temeljih, je kajpak dobra popotnica za prihodnost, drugo vprašanje pa je, ali je bil naslovnik v vseh primerih pravi in ustrezen. Toda, kot rečeno, stvar ima svojo sončno plat. Osvobojen pehanja za naklonjenostjo in neobremenjen z vse bolj nesmiselnim predhodnikovim lovom na rekorde, je lahko nemški papež zaoral tam, kjer se je Janez Pavel II. dela samo pritaknil; včasih niti tega ne. Zato je bilanca njegovega pontifikata osem let po smrti videti bolj dvoumna kot leta 2005. Velikim zunanjim uspehom je stalo nasproti drugačno stanje znotraj Cerkve same: sekularizacija v zahodnem svetu se nadaljuje z ne-

zmanjšano močjo, pravzaprav je v drugi polovici Wojtyłovega mandata doživela celo pomembne pospeške, razumevanje službe rimskega škofa kot svetovnega moralnega policaja pa, kot rečeno, ni bilo niti posrečeno niti ni moglo biti posebej verodostojno. Celó osebná priljubljenost Janeza Pavla II. ni mogla preprečiti, da so se mladenke in mladeniči, ki so mu bili pripravljene navdušeno vzklikati na stadionih, ob njegovih modrovanjih o predzakonski spolnosti in kontracepciji nasmihali. Ali vsaj dremali.

Benediktova prva zasluga je, da je, skupaj z odpovedjo lovu na rekorde, precej omilil osredotočenost na spolno moraló kot glavno cerkveno »bojišče«. Zaradi lojalnosti do Janeza Pavla II. tega sicer ni nikoli izpeljal v obliki dramatičnega reza, je pa bil premik težišča vendarle jasen. Strokovnjak za »relativizem« je pač dobro vedel, da je ravno spolna moralá eden najbolj spolzkih terenov za Cerkev in z nediferencirano obravnavo različnih pojavov pravo gojišče moralnega relativizma, kar dokazujejo dramatična sesutja katoliške identitete nekaterih tradicionalnih trdnjav katolištva, kot sta recimo južna Nizozemska ali kanadski Québec. V pogovoru z novinarjem Petrom Seewaldom je nakazal možnost, da bi se lahko odmaknil od rigidnega sveta okrožnice *Humanae vitae*, glede katere je imel pomisleke že kot mlad teolog, in ki pripada zmedenemu in cikcakastemu pontifikatu Pavla VI., kar je močno vznemirilo ne tako maloštevilne katoličane, ki so si prav jasno in enoznačno katoliško spolno moraló izbrali za torišče svojega katoliškega univerzuma, a je nedvomno šlo za korak v pravo smer.

V zvezi s tem blagim zasukom je drugi, po katerem si bomo, poleg odstopa, dolgoročno najbolj zapomnili bavarskega

pontifeksa. Zlobneži bodo sicer zatrdili, da ni imel izbire. Spolni škandali cerkve, ki jih je še Janez Pavel II. bodisi zanikal bodisi ni jemal dovolj resno, so priplaval na površje v tolikšnem obsegu, da jih ni bilo več mogoče ignorirati, pomesti pod preprogo ali spraviti v arhiv. To pa še ne pomeni, da gre, kot se je za trenutek zadelo ob zapletanju strahotne irske drame, za problem Benedikta XVI. Gre za precej starejšo in precej globljo stvar. In bivši papež je bil tisti, ki je bil pripravljen o njej jasno spregovoriti. Seveda ni bil povsem dosleden, niti ni mogel iti čisto do konca, kot kaže sramotna velikonočna scena leta 2010 z napadom kardinala Sodana, enega glavnih akterjev prejšnjega pontifikata, na medije kot domnevne krivce za napihovanje obrobnega dogajanja. Tema je še preprosto premalo časa na mizi. Vse bolj je namreč jasno, da so spolni prestopki duhovščine tisto, kar so za slovensko povojno politično mitologijo zunajsodni poboji. Tudi soočanje z njimi poteka po povsem enakih tirnicah. Najprej so bili dolgo deležni popolnega zanikanja, potem so bili obravnavani kot obžalovanja vredni, a obrobni ekscesi izprijenih, z duhom ustanove povsem skreganih posameznikov. Po Benediktovi zaslugi je vodstvo Cerkve sedaj nekako v tretji fazi: spolni prestopki naj bi bili izjemno škodljiv in razvejan pojav, ki pa kljub vsemu nima zveze z bistvenimi usmeritvami Cerkve. Nakazuje se celo že četrta, v kateri se bo prejkone pokazalo, da cerkvena obsesija s spolno moraló nikakor ni nedolžna pri tolikšnem razbohotenju stranpoti. Ratzinger tudi zaradi svoje starosti ni naredil odločilnega premika k tej četrti fazi, čeprav je z odpovedjo obešanju spolne morale na veliki zvon nakazal, kam naj bi vodili prihodnji koraki. Je pa prekinil s prakso

omalovaževanja resnosti težave in hkrati z demonstrativnim nagrajevanjem »prestopnikov«, kar dobro poznamo iz slovenskih homatij s povojnimi dogodki in kar je v več primerih počel še Janez Pavel II., recimo takrat, ko je enega prvih javno razkrinkanih grešnikov na področju pometanja spolnih škandalov pod preprogo, bostonskega kardinala Bernarda Lawa, sicer razrešil nadškofovske službe, a ga je sočasno povišal v nadduhovnika rimske bazilike Marije Velike (Benedikt XVI. je z isto častjo ovenčal Santosa Abri-la y Castellója, ki v kalvariji Cerkve na Slovenskem sicer verjetno ni povsem nad vsakršno grajo).

Končno je Benedikt z odločnim in hitrim dramatičnim posegom proti, pri Janezu Pavlu II. izjemno čislanim, Kristusovim legionarjem in njihovem demonskem voditelju Macielu jasno pokazal, da vojaška strumnost in domnevno neoporečni protikomunizem ter papirnata zvestoba rimskemu sedežu ne moreta biti izgovor za brutalno lomastenje po najosnovnejših načelih, na katerih Cerkve sploh stoji, predvsem pa ne za široko razpredeno dvoličnost kot osnovo »katoliškega« obstoja. V tem smislu je Ratzingerjevih osem let pomembna prelomnica.

Koncilaska zapuščina

Naslednja tema, ki ga je zaposlovala že od šestdesetih let, je vprašanje drugega vatikanskega koncila in njegove umestitve v cerkveno zgodovino in sedanjost. Čeprav ga je kot poglavitni sodelavec kölnskega nadškofa pomembno sooblikoval, je sčasoma vse težje opazoval revolucionarni zanos nekaterih »koncilskih očetov« in njihovih dejanskih in namišljenih sopotnikov, v katerem ni bilo prostora ne za izročilo ne za vsaj senco za-vesti o tem, da koncil kljub svoji časovni

bližini pač ni bil edini, marveč eden od dvaindvajsetih. Še več, zdi se, da z drugim vatikanskim cerkvenim zborom povezani revolucionarni patos pri nekaterih z leti celo narašča, še toliko bolj, ker je bolj ali manj jasno, da je revolucija spodletela, požrla marsikaterega svojega otroka in, kot je v takih primerih običajno, z nekaj ljuljke sežgala precej pšenice. Če kje, potem nosi pontifikat Janeza Pavla II. izrazit pečat prefekta Ratzingerja prav na področju odmikanja od dojemanja koncila kot revolucije in začetkov popravljanja v revoluciji nastale škode. Vendar je bil Wojtyła v svojem tovrstnem delovanju, ki je bilo sicer ključnega pomena, omejen s svojo popularnostjo in z željo, da bi jo ohranil. To pa, ob številnih potezah v pravo smer, ni dopuščalo kakšne jasnejše razmejitve med koncilom kot dobrodošlo nadgradnjo izročila in koncilom kot revolucijo, saj je zmagovita »revolucionarna« stran malikovanje svojega »dogodka« vsilila v vse pore cerkvenega življenja – in kdorkoli v Cervki da kaj nase, se plačilu tega obola ne more izogniti niti danes.

Ker je Benedikt, kakor povedano, moral čez prizadevanje za priljubljenost že zgodaj narediti križ, je imel bolj proste roke. In je marsikaj tudi teološko, ne le praktično, postavil na pravo mesto. Zato je lahko predkoncilsko liturgično dediščino, ki ji je zaradi intenzivnega preganjanja pod Pavlom VI. grozilo počasno izginotje, iztrgal iz rok »nerodnih evropskih reakcionarjev«, kot je Pijevo bratovščino slikovito imenoval neki ameriški portal, in ukinit njeno povezovanje zavračanjem nespornih koncilskih pridobitev. S tem ni le rešil tradicionalističnega gibanja, ki je trenutno eden izmed bolj živih delov Cerkve, pred nepotrebnim in na dolgi rok neznosnim, s tridentinsko

liturgijo le od daleč povezanim bremenom, marveč je pokazal, da prav Bugnijnjeva neizmerna liturgična kreativnost po koncilu z vso silo zastavlja vprašanje, kdo je pravzaprav razumel avtentični duh zadnjega cerkvenega zbora in kdo ga ni. Žal niti na tem področju ni prišlo do najpomembnejšega in sklepnega dejanja, polne institucionalne integracije reprezentativne tradicionalistične skupnosti v Katoliško cerkev. Za to nosijo s svojo rigidnostjo odgovornost predvsem tradicionalisti sami, saj se ne zmorejo posloviti od enačbe, da je treba zaradi redkih pomanjkljivosti pod vprašaj postaviti temeljne koncilске dokumente kot take. To bo dolgoročno verjetno voda na mlin koncilskih »revolucionarjev«.

In tako se nam Benediktov pontifikat dejansko kaže kot torzo. Glede na to, kdaj v življenju kardinala Ratzingerja se je začel, to ni nobeno preseñenje. Za nameček bo očitno ujet v sendvič med dva populistična in popularna papeža. Izvolitev kardinala Bergoglija bi lahko razumeli ne samo kot željo kardinalskega kolegija po vrnitvi v »dobre stare čase« hrumečih stadionov Janeza Pavla II., ampak celo kot nezaupnico papežu teologu in samotarskemu profesorju, ki se je namesto z zunanjim svetom ukvarjal z notranjimi težavami Cerkve. Posebej če drži, da je bil Bergoglio njegov glavni nasprotnik že na konklavu 2005. Nepomembno ni niti to, da se kot eden poglavitnih »očetov« pontifikata papeža Frančiška kaže ravno najstarejši kardinal elektor, kar daje izvolitvi 77-letnega Argentinca tudi poteze nekakšnega (zadnjega) protiudarca revolucionarne koncilске generacije. Benediktu XVI. v takih razmerah res ne preostane veliko drugega kot sprotna opomba pod črto. ●